

Razgovor Milan Pelc, autor novog, sveobuhvat

Ne moramo imati pred umjetnošću

Povjesničari umjetnosti nisu samo istraživači i interpretatori, oni žive sa svojom građom kao s vlastitom djecom

PIŠE
PATRICIA KIS

Milan Pelc, ravnatelj Instituta za povijest umjetnosti, napisao je "Povijest umjetnosti u Hrvatskoj", knjigu ujedno i enciklopedijskog i publicističkog zamaha, koja je upravo izašla kod Ljevaka. Pregled uokviruje prapovijest na početku i osamdesete godine 20. stoljeća na kraju, i slobodno možemo reći da obuhvatnijeg djela tog žanra nije bilo barem tri desetljeća.

•Prošlo je tridesetak godina od zadnjeg, sustavnog pregleda povijesti umjetnosti Radovana Ivančevića. Koja su najvažnija nova saznanja koja su se pojavila u međuvremenu?

- Knjiga Radovana Ivančevića prvi je i jedini opsežniji pokušaj sinteznog obuhvaćanja povijesti hrvatske umjetničke baštine iz pera jednog autora. Poput svake knjige te vrste, i ova odražava vrijeme nastanka, stavove i poglede njezina autora, koji je osim znanja u nju utkao i svoju metodu povijesne interpretacije i valorizacije spomenika. Gornja vremenska granica

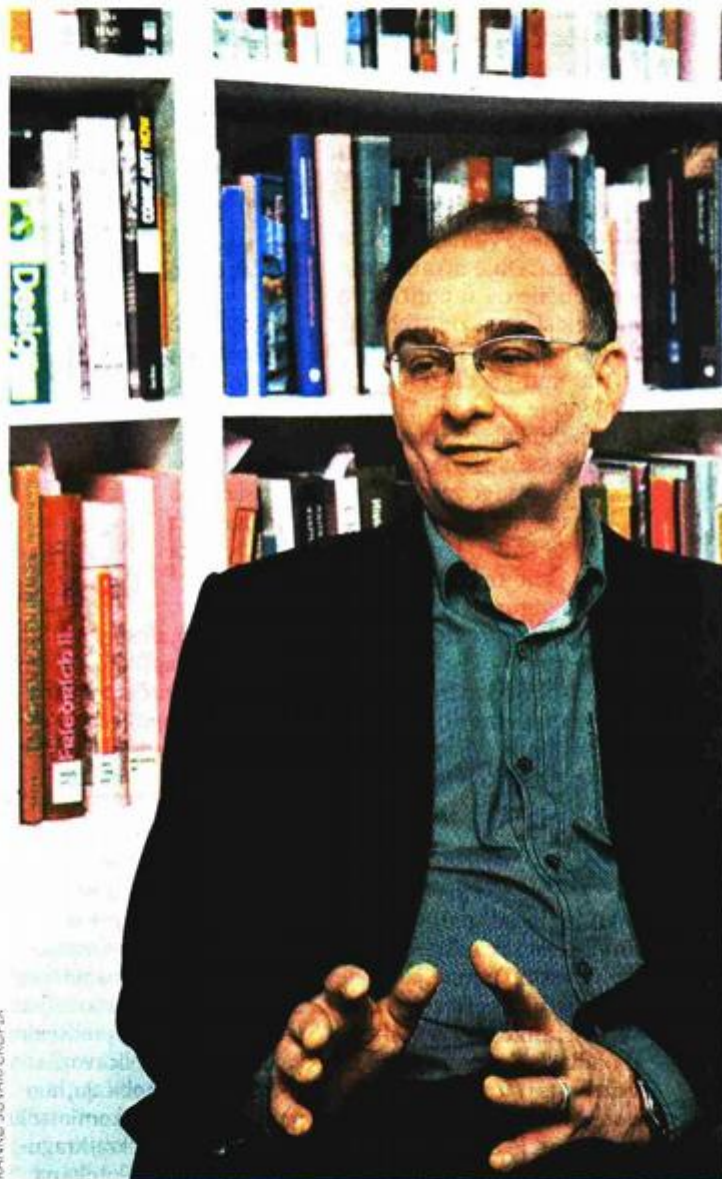
njegove knjige je početak 20. st. U međuvremenu mnogi su pojedinačni spomenici iz svih razdoblja starije povijesti umjetnosti temeljitije istraženi, interpretacija i valorizacija kao metode povjesnumjetničkog rada postale su fleksibilnijima. Naglasci su se pomakli s reprezentativnoga na autohtono. Osim toga, za nas je 20. stoljeće svojim najvećim dijelom također dio povijesti. Pogledajmo samo koliko je suvremenih izložbi posvećeno umjetnosti nakon 2. svjetskog rata u Hrvatskoj, historizacija toga vremena uzela je maha i mi o njemu danas pišemo s povijesne distance. U doba kad je profesor Ivačević pisao svoju knjigu to još nije bilo moguće.

Gornja vremenska granica pregleda u mojoj je knjizi početak osamdesetih, s ojačanim fenomenom postmoderne, razdoblju koje zadire u suvremenost i utoliko više pripada domeni umjetničke kritike negoli povijesti umjetnosti u užem smislu te riječi.

Mukotrpan posao

•Riječ je o opsežnom pothvatu. Koji su vam bili motivi za ovakvu knjigu?

- Pisati generalne preglede nije baš izazovan, već prije mukotrpan posao pri kojem treba savladati i sintetizirati golemu količinu građe u ogo-

mnom vremenskom rasponu. To nitko ne voli raditi, između ostalog i zbog mogućnosti da nešto ne bi ispalo krivo. Na to sam se odvažio u prvom redu zato što sam želio ispuniti prazninu u suvremenoj percepciji umjetničke baštine Hrvatske, pojačati njezinu prisutnost ne samo u svijesti domaćih, već i inozemnih čitalaca. Zato bih volio da knjiga u engleskom prije-

vodu dopre do šire međunarodne publike.

•Djelomice se oslanjate na Karamanovu tezu o perifernoj umjetnosti u našim krajevima. Mi, s gotikom, kasnimo jedno stoljeće. Ovdje nikada nije bio centar moći, pa umjetnici odlaze u druge europske zemlje?

- Naravno, Ljubo Karaman je svojim tumačenjima speci-

nog pregleda hrvatske umjetnosti

komplekse velikih naroda

fičnosti u stvaralaštvu periferijske sredine kakva je Hrvatska u odnosu prema susjednim kuturnim žarištima postavio vrijednosno uporište za interpretaciju domaće umjetničke baštine koja u svojoj "čednosti" (taj epitet je Karaman pridavao predromaničkoj arhitekturi) sadrži crte osebuje veličine i vitalnosti. Ne moramo imati ni najmanje komplekse pred umjetnošću tzv. velikih naroda.

Tko ne griješi

•Na početku je knjige posveta Grgi Gamulinu. No, on je znao i griješiti u procjenama, primjerice, u slučaju Antuna Motike...

- To je zapravo Gamulinov moto koji održava odanost umjetnosti koju i ja želim prenijeti čitaocima. Grgo Gamulin je bio velik povjesničar umjetnosti, intelektualac golemog formata, ali je i griješio. Tko ne griješi? Mnogi su naši intelektualci u jednom razdoblju bili obuzeti ideologijom i pisali s ideoloških stajališta kojih se danas odriču ili se na razne načine opravdavaju. Odanost ideologiji bilo koje vrste za intelektualca nikada nije sretna opcija, no malo tko se uspije othrvati njezinom sirenskom zovu. Bitno je ipak da korist nečijeg djelovanja bude veća od štete.

•Uzimate u obzir i novija istraživanja, no dosta ste suzdržani u tezi o najstarijem europskom kalendaru Orion profesora Durmana?

- Uključivanje rezultata novijih istraživanja je imperativ, premda se u mnogim slučajevima još uvijek radi o više ili manje hipotetskim zaključcima. Kad je argumentacija temeljita i uvjerljiva, poput Durmanova tumačenja simbola i znakova na vučedolskim posudama, uključio sam njezine elemente i rezul-

Nastojao sam ne lamentirati nad spomenicima koji godinama propadaju

tate u opis tih ključnih djela, uz minimalnu dozu suzdržanosti. Mislim da je ona umjesna kad je riječ o spomenicima iz davne prošlosti.

•Mnogo je baštine u lošem stanju. Primjerice, freske u Istri (Sveti Mihovil nad Limom) ili renesansni ljetnikovci u Dubrovačkoj Republici, kojih je između 15. i 18. stoljeća izgrađeno 300-tinjak. Podržali ste i Nadu Grujić u borbi protiv eksploatacije ljetnikovaca?

- Nastojao sam izbjeći ton lamentacije kad je riječ o spomenicima koji desetljećima propadaju. U nekim slučajevima izljev gorčine nije se mogao zatomiti. Povjesničari umjetnosti nisu samo istraživači i interpretatori, oni žive sa svojom gradom kao s vlastitom djecom. Takva je i Nada Grujić i naravno da razumijem i podržavam njezina

nastojanja oko spašavanja dubrovačkih ljetnikovaca kojima je posvetila sav svoj istraživački vijek, i da se zalažem za sprečavanje investicijskih intervencija koja bi im nanijela više štete nego koristi.

Bez odgovora

•Mogu li se pojaviti neka nova saznanja o davnim povijesnim zbivanjima? Je li, primjerice, moguće da saznamo podrijetlo Klovića ili tko je izgradio rimske vile na Brijunima?

- Naravno, uvijek su moguća nova saznanja i sigurno će ih biti. Ni tzv. kapitalni spomenici nisu uvijek sasvim razjašnjeni. Jednako tako postoje brojne biografske nedoumice kad je riječ o najvećim majstorima poput Julija Klovića, Nikole Firentinca, Jurja Dalmatinca, Ivana Duknovića. Istraživanja u arhivima mogla bi donijeti novih spoznaja, no moramo se pomiriti s time da će mnoga pitanja zauvijek ostati bez odgovora.

•Većinom se suzdržavate od komentara. No nekad vam to ne uspijeva, kao kod "divljeg" Radauša?

- Kad je riječ o komentarijima umjetničkih djela i povijesnostilskih fenomena koje prikazujem, nastojao sam da što manje namećem osobne stavove. To netko može smatrati nedostatkom, ali je zapravo vrlo teško jer zahtijeva samodisciplinu. O Radaušu pišem da je na osebuje i gotovo divlji način pokrio najznačajnije dionice dubokih preobrazbi kroz koje prolazi hrvatsko kiparstvo sredinom 20. st. Divlji ovdje znači neobuzdan, samosvojan, nekonformističan... Specifičnost je ovakvog teksta da se sa što manje riječi nastoji posredovati što više značenja. Najteže je pisati sažeto i reći ono najvažnije. ●